

vasten

Het Hebreeuwse woord is TsóWM (צוֹם). Noch het werkwoord noch het zelfstandig naamwoord komen in de Torah voor¹. Het is een profetisch begrip, dat vooral door Jesaja in hoofdstuk 58 en door Jeremia in hoofdstuk 36 wordt gebruikt. Op deze twee hoofdstukken gaan we uitvoerig in. In de kleine profeten komt het woord voor in Joël:

1:14 en 2:15(SV):

Heiligt een **vasten**, roept een verbodsdag² uit.

2:12(SV):

Nu dan ook, spreekt de HEERE, bekeert u tot mij met uw ganse hart, en dat met **vasten** en met geweën³ en met rouwklacht⁴.

en in Zach.8:19(SV):

Alzo zegt de HEERE der heirscharen: het **vasten** der vierde en het **vasten** der vijfde en het **vasten** der tiende *maand* zal voor het huis Juda tot vreugde⁵ en tot blijdschap⁶ en tot vrolijke hoogtijden⁷

Daarnaast komt het woord voor in de profetische boeken I Sam(7:6: het volk Israël vast te Mizpa als boete; en 31:13: het volk vast zeven dagen als rouwbeklag over Saul en Jonathan), II Sam.(1:12: idem en 12:12-23: het vasten David terwille van het zieke kind van Bathseba) en I Kon.(21:9 en 12 waar Achab een algemeen vasten laat uitroepen, waarbij Naboth gedood wordt en 21:27, het vasten van Achab zelf vanwege zijn misdaad aan Naboth; op grond daarvan stelt JHWH het onheil uit bij monde van Elia; zo'n passage herinnert aan Jona 3 en 4) In de boeken Esther(4:3, het vasten van de Joden vanwege de komende ondergang en 9:31: het vasten als onderdeel van het Purimfeest), Daniël(9:3: het persoonlijke vasten van Daniël), Nehem.(9:1, het vasten en het boete-gebed na de hernieuwde viering van het loofhuttenfeest, waarbij de Joodse Torah-gemeenschap zich weer manifesteerde tegenover alle vreemdelingen⁸. Wellicht horen we hier over het feest van de Grote verzoendag) en in II Kron.(20:3, waar koning Josafat van Jeruzalem een vasten uitroept voor het volk vanwege de dreiging van de Moabieten en de Ammonieten) komt het maar één keer voor.

Tenslotte zijn er drie Psalmteksten:

35:13(SV):

1. In Lev.16(het hoofdstuk over de grote verzoendag):29 en 31, in Lev,23::27 3n 32 en in Num.29:7 wordt gesproken over עֲנָה הַנֶּפֶשׁ (=de pi'el van עָנָה/NgáNáH=buigen) / ‘iNNÉH HaNèPhèSh; dat betekent de lichaamziel (neer-)buigen. Zo dit al een omschrijving is van wat elders ‘vasten’ wordt genoemd, dan bevestigt dit dat צוֹם / TsóWM niet voorkomt de Torah.
2. Hebr. עֲצָרָה / NgæTsáRáH, afgeleid van het werkwoord עָצַר / NgáTsàR, dat ‘sperrén’, ‘versperrén’ betekent; vandaar de vertaling ‘verbodsdag’ in de SV. BR vertaalt ‘Einschlieszung’. Of het zelfstandig naamwoord de betekenmis heeft (gekregen) van ‘plechtige samenkomst (zo NBG en de meeste lexica) valt te betwijfelen. Daarvoor klinkt de samenhang met het zo frequent voorkomende werkwoord te sterk door. Het gaat om ‘zich in houden’.
3. Hebr. בָּכָה / BáKáH.
4. Hebr. סָפַד / SáPhàD = berouwklagen.
5. Hebr. שָׂשׂוֹן / SsáSsóWN afgeleid van het werkwoord שָׂשׂ / SsuWSs, dat ‘verrukt zijn’ betekent.
6. Hebr. שִׂמְחָה / SsiM^cCháH, dat beter met ‘vreugde’ vertaald kan worden.
7. Hebr. מַעֲרִים טוֹבִים / MoNgæDieJM ThóWBieJM, letterlijk: goeddoende gemeenschapsordeningen.
8. Hebr. נָכַר / NéKàR, afgeleid van het werkwoord נָכַר / NáKàR, dat het beste met ‘waarnemen’ vertaald kan worden. De ‘vreemdeling’ is dus een ‘waargenomene’, een ‘ontwaarde’ in de zin van iemand die opvalt en niet tot het ‘gemeen’(=gewone volk, het algemeen) behoort.

Mij daarentegen aangaande, als zij (degenen die goed met kwaad vergolden - zie vs 12) krank waren, was een zak mijn kleed en ik kwelde mijn ziel met **vasten** en mijn geb ed keerde weder in mijn boezem.

69:11(SV), we citeren gedeeltelijk vs 8-12:

Want om uwentwil draag ik versmaadheid.....

Ik ben aan mijn broeders vreemd⁹ en onbekend¹⁰ aan de kinderen mijner moeder.

Want de ijver voor uw huis heeft mij verteerd.....

En ik heb geweend in het **vasten** mijner ziel, maar het is mij tot allerlei smaad geworden.

En ik heb een zak tot mij kleed aangedaan.....

109:24(SV):

Mijn knieën struikelen van **vasten**.....

In deze teksten is sprake van persoonlijk vasten.

En dan nu Jes.58 en Jer.36. Waar het volgens de profeten bij het vasten om gaat, n.l. een “ommekeer met geheel het hart”(Joël 2:12), wordt in Jesaja 58 uitvoerig uiteengezet. Het is het klassieke profetische, en dat betekent godsdienstkritische, hoofdstuk over vasten , boete, rouwen en in ‘zak en as’ gaan. Alle *formele* godsdienstigheid (Jes.58:1-3) tot en met het vasten toe, is voor die-JHWH-van-Israël, melden Israëls profeten telkens weer en Jesaja hier zeer concreet, eerder beledigend dan hoopgevend. Wie vast en tegelijk onrechtvaardig zaken doet, arbeiders uitbuit, strijdt, al dan niet met geweld, en een stem opzet, krijgt geen aandacht van die-JHWH-van-Israël! Bij vasten, gebogen lopen, rouwgewaad en in as liggen, behoort

- ophouden met schenden(6)¹¹;
- onderdrukking staken;
- onderdrukten vrijheid geven;
- brood delen met de hongerigen(7);
- zwervers onderdak bieden;
- een naaste zijn voor de ander door hem te kleden;
- ophouden om een ander met de vinger na te wijzen(9);
- geen lasterpraat af geven.

Dezelfde gedragshouding behoort bij de Sabbath(13-14). Wij, moderneren, vragen dan of deze ethische houding ook niet zonder vasten en ander uiterlijk vertoon kan. Daarvan zal en kan in de bijbelse cultuur geen sprake zijn. Het zal altijd gekoppeld zijn: zeggen wat je doet - en ‘zeggen’ betekent dan openbaar uitdrukking geven aan wat je intenties zijn - en doen wat je zegt. Beide ‘vormen’ ontspruiten aan het ‘vertrouwen op die-JHWH-van-Israël’. Ze zijn niet los verkrijgbaar. De inhoud verkommert zonder de vorm; en vormen zonder inhoud bederven alle verhoudingen, allereerst met die-JHWH-van-Israël. Er is een volstrekte identiteit tussen doel en middel. Wanneer profetisch over ‘vasten’, ‘in zakken gekleed gaan’ en ‘met as op het bgoofd lopen’ gesproken wordt, gaat het tegelijk over deze volhardende en nauwkeurige zorg voor gerechtigheid.

Tenslotte Jeremia 36.

Daar wordt verteld, hoe Baruch, die de woorden Jeremia op een boekrol geschreven had, deze aan het volk in de tempel voor las “op de vastendag”(6) in het 5de jaar van de regering van konig Jojakim. Jeremia had daarbij gezegd: “misschien zal het huis van Juda luisteren naar al

9. Hebr. מוֹזֵר / MuWZàR, afgeleid van זָר / ZàR = vreemd.

10. Hebr. נִכְרִי / NàK^rRieJ, zie hierboven.

11. Hebr. רָשָׁע / RáShá”, de vertaling ‘goddeloos’ doet geen recht aan dit begrip.

de ramspoed, die Ik hun denk aan te doen, opdat zij zich bekeren, een ieder van zijn boze weg, en ik hun ongerechtigheid en zonde vergeef’.

Hier wordt dus verteld hoe aan een *formele* vastendag profetisch de rechte inhoud wordt gegeven. Vasten. zich laten gezeggen vormen één beweging en hebben één doel omkeer van mensen en vergeving van God.

Het is deze profetische inzet, die in het NT opnieuw en sterker opklinkt, met name in de uitsparken van Jezus over dit ‘vasten’ in de evangeliën.